

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

**Filozofická fakulta
Ústav etnologie, Kulturologie**

TEZE DISERTAČNÍ PRÁCE/PhD. THESIS

PhDr. Martin Opatrný

**Interkulturní komunikace
v kontextu kulturní politiky EU**

**The Intercultural Communication
in the context of the EU Cultural Policy**

Disertační práce
Konzultantka – PhDr. Lenka Opletalová, Ph.D.
2015

Shrnutí disertační práce

Disertační práce Interkulturní komunikace v kontextu kulturní politiky Evropské unie se zabývala možnou korelací interkulturní komunikace a kulturní politiky EU. V rámci eurounijního multikulturního prostředí je interkulturní komunikace mimořádně důležitým tématem. Evropskou unii tvoří (v roce 2015) 28 členských států, 503 milionů obyvatel hovořících 24 úředními jazyky. Takto různorodé multikulturní uskupení bez vzájemné tolerance a pochopení nemůže úspěšně fungovat. Pouhé překlady mezi oficiálními jazyky ovšem k porozumění členských států navzájem nedostačují. Pro skutečné vzájemné pochopení je nezbytné přijmout a využívat poznatky interkulturní komunikace, a to nejen při bilaterálních či multilaterálních kontaktech představitelů zemí EU, ale zejména při fungování klíčových eurounijních institucí. Už jen například důraz na precizní přípravu před jednáními (typickou pro lineárně-aktivní státy) a omezení často dlouhých proslovů (charakteristických u multi-aktivních zemí) během zasedání Komise či Parlamentu mohou přispět k vyšší efektivitě bruselské administrativy. Rozbor fungování klíčových institucí Unie, který jsem ve své práci provedl, však jednoznačně potvrdil, že podobná opatření jsou spíše namátková a nevycházejí ze znalosti fungování interkulturní komunikace, jež je v celé Unii významně podceňována a při fungování eurounijních struktur není řádně zohledněna. Tento předpoklad potvrdila zároveň i detailní analýza kulturní politiky EU, kterou jsem se v textu zabýval. Tomuto tématu jsem věnoval poměrně hodně prostoru, neboť bez jeho důkladného studia by nebylo možné správně koncipovat dotazníkové šetření a vyvodit odpovídající závěry. Jak prokázala třetí kapitola mé práce, ani historie, ani současnost kulturní politiky totiž nepřikládá interkulturní komunikaci patřičnou důležitost a v drtivé většině iniciativ, programů či dílčích politik a jejich strategických materiálech absentuje interkulturní komunikace úplně. Ta přitom musí být podle mého názoru jedním ze základních nástrojů při koncipování dlouhodobé a efektivní kulturní politiky Unie. Pochopení interkulturní komunikace by mělo patřit

ke stěžejním pilířům dalšího rozšiřování Evropské unie, zejména pak jihovýchodním směrem, tedy především o Turecko a další státy, jejichž teokratický charakter se od evropského sekularismu výrazně liší. Bez implementace zásad interkulturní komunikace bude porozumění mezi jednotlivými zeměmi (zejména pak státy s rozdílnou nábožensko-historickou tradicí) nízké, což může vést ke štěpení Unie. Takové problémy však nejsou v rámci sjednocování Evropy nové. Jak je patrné z kapitoly pojednávající o historii a vývoji integrace Evropy, její iniciátoři vždy zohledňovali mezikulturní rozdíly tehdejších dominantních států, aby vytvořili lepší podmínky pro možný konsenzus. Problematika interkulturní komunikace by tedy podle mého názoru měla být brána v potaz také v přístupových podmínkách pro země usilující o členství v EU. Kodaňská kritéria sice zohledňují ekonomické, politické či institucionální ukazatele, důležité otázky kulturní však opomíjejí. Unie navíc dosud ve své historii nečelila tak velkým kulturním rozdílům, které představuje plánované jihovýchodní rozšiřování spojené s islámem.

Vedle otázek politických, ekonomických a dalších bude rovněž nezbytné řešit aspekty náboženské, což může vyvolávat značné problémy (viz například odlišný přístup členských států v otázce přístupu k náboženským symbolům). O to naléhavěji vnímám nezbytnost stabilizovat současnou podobu kulturní politiky EU před tím, než bude muset čelit případným významným změnám vyplývajícím ze zvažovaného rozšiřování Unie.

Základní pomyslnou osu celé práce tvoří kultura – kultura jako neoddělitelný aspekt komunikace, kultura coby jedna z důležitých politik Evropské unie a kultura, jakožto téma vědecko-výzkumné. Přesto, že značná část práce má deskriptivní charakter, hlubší pohled na jednotlivá dílčí témata byl podle mého názoru nezbytný. Bez teoretického rozboru zásad a principů interkulturní komunikace a komunikace jako takové by nebylo možné provést detailnější analýzy jejího uplatňování v eurounijním prostředí. Podrobná znalost interkulturního prostředí, kulturní politiky a fungování Evropské unie byla zásadní pro koncipování empirického dotazníkového šetření a nezbytná pro správnou interpretaci dat a následné vyvození příslušných závěrů.

Také rozsah práce je dán především interdisciplinárním přístupem ke zkoumanému tématu, bez kterého by text kopíroval poněkud redukcionistický přístup, který v mnohém uplatňuje vůči kultuře Evropská unie.

Osobně se kloním k definici kultury v širším, kulturologickém pojetí. Unie by tedy neměla na kulturu nahlížet reduktivně jen jako na hmotné či nehmotné odkazy minulosti, umění nebo na mezikulturní dialog. Je nezbytné vnímat také aspekty komunikace. Ta je jednoznačně živým „uměním“, které může kultury, subkultury či celé národy spojovat či dělit více než cokoli jiného. Je tedy výrazným nedostatkem, že interkulturní komunikace zůstává stranou zájmu nejen při fungování eurounijní administrativy, ale také při koncipování kulturní politiky Evropské unie. Její zevrubný rozbor prokázal, že nejvíce je interkulturní komunikace zohledňována při mezikulturním dialogu, což však s ohledem na výše uvedené je ona nedostatečná redukce. Korelace mezi kulturní politikou a interkulturní komunikací je však evidentní. V práci jsem proto mimo jiné zmapoval komplexní pojetí kulturní politiky EU a na základě dotazníkového šetření empiricky zkoumal její souvztažnost s interkulturní komunikací. Dotazník na základě dílčích hypotéz ověřoval základní výzkumnou otázku, zda EU podceňuje interkulturní komunikaci v rámci své kulturní politiky a fungování vlastních institucí.

Výzkumný proces znamenal především důkladný rozbor teorie interkulturní komunikace, historické i současné pojetí eurounijní kulturní politiky, stejně jako praktické fungování EU a jejích důležitých orgánů, které jsou pro kulturní politiku relevantní. Této části práce jsem věnoval větší rozsah, pro celkový koncept disertace to však bylo nezbytné. Bez hlubšího pohledu na zmíněné otázky by nebylo možné koncipovat dotazník, provést relevantní průzkum, analyzovat a správně vyhodnotit sebraná data. Pro finální dotazníkové šetření bylo také zásadní podívat se podrobně na komunikační a další charakteristiky jednotlivých členských států Unie.

V praktické části své práce jsem proto vytvořil syntézu poznatků renomovaných institucí v oboru interkulturní komunikace - Richard Lewis Communication a The Hofstede Center - a doplnil ji o závěry vlastního šetření. Práce tak obsahuje důležitá

data pro hlubší pohled na komunikační charakteristiky a další ukazatele členských států Unie a představuje tak nezanedbatelný zdroj pro další výzkumy v tomto směru. Tento přehled je zároveň souhrnem základních přístupů k typologii kultur vycházejících z prací R. Lewise a G. Hofsteda, které lze oba považovat za světové přední kapacity v oblasti interkulturní komunikace, a to nejen v rovině teoretické, ale zejména praktické. Důležitým dodatkem je podle mého názoru také stručný popis některých specifických vztahů vybraných členských států mezi sebou (tedy ambivalence, animozity či antipatie ve čtvrté kapitole), který jsem sestavil na základě studia dat poskytnutých Richard Lewis Communication a The Hofstede Center. Příkladem v tomto směru může být historicko-kulturní animozita mezi vlámskou a valonskou částí Belgie, která je patrná mimo jiné i na komunikačních stereotypch obou kulturních celků.

Jestliže základní premisou práce byl předpoklad, že Evropská unie podceňuje interkulturní komunikaci, pak bylo nezbytné uchopit zkoumaný problém v širším, interdisciplinárním pojetí. Nejvhodnějším přístupem byl kulturologický model, který dokázal jednotlivá dílčí témata nahlížet prizmatem psychologie, sociologie, politologie, práva a zejména pak nauky o komunikaci.

Při zpracování výzkumného projektu disertační práce bylo důležité překonat zejména nedostatek odborných podkladů a zdrojů pojednávající o vztahu interní komunikace a kulturní politiky EU. Nejen v českém, ale i cizojazyčném prostředí takovéto práce absentují. V případě kulturní politiky je pro výzkumné účely k dispozici bezpočet oficiálních materiálů (český překlad často chybí). Především v českém jazykovém prostředí ovšem chybí komplexní přehled klíčových materiálů, iniciativ a historie kulturní politiky EU. Problémem také zůstává značná roztržitost eurounijní kulturní politiky. Použité dokumenty zároveň vykazují značnou míru obecných proklamací bez jasně formulovaných tezí, definování konkrétních opatření apod. Výjimkou jsou pravidla pro čerpání finančních prostředků na podporu a rozvoj kultury. Ta jsou jasně definována, ale týkají se spíše ekonomiky než kultury. Bohužel zcela kompletní a komplexní pohled na kulturní politiku Unie nenabízí ani

cizí jazykové prostředí. Přístup k tématu se často liší dle dané instituce (tedy příslušný eurounijní úřad informuje pouze o „svých“ záležitostech týkajících se kulturní politiky) nebo podle konkrétního kulturního odvětví.

Práce tak přináší stručný, avšak komplexní pohled na historii a současnost kulturní politiky Evropské unie. Poskytuje důležitý souhrn kompetencí jednotlivých eurounijních orgánů odpovědných za různé aspekty kultury, stejně tak jako přehled všech důležitých konferencí, iniciativ, programů a strategických materiálů týkajících se kulturní politiky Evropské unie v historii i současnosti.

Pro hlubší pohled na interkulturní komunikaci bylo a je možné využít četnou odbornou, zejména pak zahraniční literaturu. Česká odborná literatura se tomuto fenoménu věnuje zejména s ohledem na mezinárodní obchod a marketing. Korelace obou fenoménů - tedy interkulturní komunikace a kulturní politiky EU - je bez ohledu na jazykové prostředí opomíjeným tématem, přesto, že interkulturní komunikace může přispět k lepšímu fungování kulturní politiky EU, což ostatně potvrdili nejen respondenti mého dotazníkového šetření, ale také zástupci Richard Lewis Communicaton, se kterými jsem mohl důležité otázky konzultovat.

Vedle těchto cenných konzultací má práce svým pojetím kombinuje teoretické poznatky z oblasti interkulturní komunikace s praktickým a komplexním rozbohem kulturní politiky EU, včetně jejích klíčových institucí, které se na koncipování či realizaci kulturní politiky podílejí. Praktická část práce také konfrontuje již zmíněné komunikační charakteristiky jednotlivých členských států s mým vlastním výzkumem a základní hypotézy formulované na základě teoretické části verifikuje dotazníkovým šetřením.

Především z teoretického rozboru interkulturní komunikace vyplynulo, že získané poznatky je možné využít při multikulturních kontaktech, což potvrzuje mimo jiné i dlouholeté úspěšné fungování mezinárodního institutu Richard Lewis

Communications, jehož výzkumné on-line nástroje CultureActive byly důležitou součástí praktické části mého výzkumu. Nejen, že opět v českém jazykovém prostředí nejsou dosud využity, ale jejich použití je omezeno pouze pro interní účely

institutu. Tyto výsledky jsou tedy cenným přínosem práce a zdrojem dat pro další výzkumy v této oblasti.

Pro lepší pochopení celkové problematiky tématu byl nezbytný historický exkurz do integračních procesů Evropy, EU a její kulturní politiky. Evropská integrace se vždy musela potýkat s multikulturalismem a není tudíž možné se domnívat, že se jedná o téma zcela nové. Už v počátcích integrace Evropy na základě Římských smluv bylo zřejmé, že v budoucnu může dojít k dalšímu rozšiřování ESÚO či následně EU, tak jak jsem uvedl v kapitole týkající se integrace EU. Pozdější nárůst počtu členů Unie s sebou přinesl vedle klíčových ekonomických otázek i otázky kulturní, byť jejich kodifikaci přinesla až Maastrichtská smlouva. Ani detailnější rozbor právního rámce a strukturálního vymezení kultury a kulturní politiky EU, který jsem provedl, však nepoukázal na významnější posun přístupu EU ke kultuře od dob Maastrichtu.

Přesto, že je kultura definována mezi základními pilíři EU, stále zůstává v porovnání s politickými a ekonomickými otázkami jakýmsi druhořadým tématem. Důležitý poznatek přinesla také kapitola zabývající se praktickým fungováním klíčových orgánů EU ve vztahu ke kulturní politice. Nejen, že potvrdila opomíjení interkulturní komunikace, poukázala rovněž na to, že ohledně kulturní politiky neexistuje dlouhodobá komplexní strategie přístupu k fenoménu kultury a ani k interkulturní komunikaci. V rámci eurounijních struktur dokonce ani není zcela exaktně definována kultura jako taková. Velmi důležitá fakta přinesl mimo jiné průzkumu EU – EUROBAROMETR, který zkoumal přístup občanů EU ke kultuře. Jeho závěry se však na další koncepci kulturní politiky výrazně neodrazily. Nicméně data EUROBAROMETRU podtrhují důležitost, kterou kultuře přisuzují nejen občané, ale také oficiální představitelé EU. Samotný pojem kultura je však v rámci EU definován poněkud vágně, tento jev *sui generis* je v podstatě redukován jen na souhrn hmotných a nehmotných statků umělecké činnosti. Bohužel v jeho chápání chybí dle mého názoru nutný interdisciplinární přesah.

Odlíšný pohled na kulturu lze definovat u řady členských států Unie. Praktický výzkum zabývající se komunikačními charakteristikami a stereotypy zemí evropské

osmadvacítky mi poskytl data ke stručnému rozboru některých specifických bilaterálních vztahů mezi vybranými zeměmi Unie. Tato problematika je však spíše otázkou politologickou a historickou, interkulturní komunikace se dotýká nepřímo. Vyčlenil jsem ji proto pouze stručný prostor. Podle mého názoru je při posuzování interkulturní komunikace nutné k takovým aspektům přihlížet.

Výsledky teoretického přístupu i rozboru praktických otázek se odrazily ve formulaci klíčových hypotéz výzkumu, které konvenovaly se základní premisou – a sice, že EU při koncipování a realizaci kulturní politiky podceňuje interkulturní komunikaci. Hypotézy výzkumu vyplývají především z předchozí teoretické části práce, a to jak kapitol věnujících se interkulturní komunikaci jednotlivých členských států (a jejich komunikačních a dalších charakteristik), tak také eurounijních institucí, procesů a kulturní politiky EU. Nebylo proto možné a ani účelné stanovit pouze jednu jedinou hypotézu. Celkem byly formulovány čtyři základní hypotézy:

- H₁ = „Evropská unie nevěnuje dostatečnou pozornost systematickému konceptu vlastní kulturní politiky.“
- H₂ = „Kultura může pomoci lepšímu porozumění mezi jednotlivými členskými státy EU.“
- H₃ = „Pochopení interkulturní komunikace může významně přispět k lepšímu porozumění mezi jednotlivými členskými státy EU.“
- H₄ = „Evropská unie výrazně podceňuje fenomén interkulturní komunikace při jednání zástupců členských států na půdě orgánů EU i při formování kulturní politiky unie.“

Stanovené hypotézy byly testovány prostřednictvím on-line dotazníkového šetření provedeného na vzorku reprezentantů EU. Analýza výsledků nepodpořila všechny stanovené hypotézy, nicméně jednoznačně prokázala, že představitelé EU vnímají kulturu a interkulturní komunikaci jako mimořádně důležité téma, a to zejména pro lepší pochopení mezi jednotlivými členskými státy Unie. Výzkum nepodpořil stoprocentně hypotézu H₁ („Evropská unie nevěnuje dostatečnou pozornost systematickému konceptu vlastní kulturní politiky.“). Výsledek dotazníkového

šetření však koliduje s analýzou kulturní politiky, které jsem se v práci věnoval. Důvodem tohoto rozporu je podle mého názoru především fakt, že byli dotazováni oficiální zástupci EU. Ti z podstaty své funkce hájí oficiální stanoviska a doktríny EU, tedy nejsou většinou ochotni otevřeně připouštět pochybení či Unii kritizovat. Nicméně provedený výzkum může dobře posloužit jako východisko pro další výzkum v této oblasti, tedy zejména uskutečnění širšího dotazníkového šetření, kde by byli zapojeni nejen oficiální představitelé členských států EU, ale také zástupci klíčových eurounijních organizací a v neposlední řadě eurounijní zákonodárci, kteří se o reformulaci kulturní politiky mohou přímo zasadit. Takovýto průzkum by s ohledem na výše uvedené bylo nutné provádět osobním dotazováním s přísným důrazem na anonymitu respondentů. Tento fakt je klíčový pro naznačený rozpor mezi oficiálními odpověďmi respondentů mého průzkumu a praktickou analýzou kulturní politiky a fungování institucí EU. Uvedená metoda však vyžaduje značnou finanční a časovou náročnost a přesahovala možnosti mé práce.

Sebraná data na rozdíl od hypotézy H₁ podpořila hypotézy H₂ („Kultura může pomoci lepšímu porozumění mezi jednotlivými členskými státy EU.“) a H₃ („Pochopení interkulturní komunikace může významně přispět k lepšímu porozumění mezi jednotlivými členskými státy EU.“). V rámci výzkumu se nepodařilo jednoznačně prokázat, že by se respondenti domnívali, že EU výrazně podceňuje fenomén interkulturní komunikace při jednání zástupců členských států na půdě orgánů EU i při formování kulturní politiky unie (H₄). I tento fakt koresponduje s výše uvedeným zdůvodněním. Zároveň ze sebraných dat vyplynulo, že větší reflexe a kritiky eurounijní politiky jsou schopny spíše tzv. nové členské státy, než tzv. země staré. Větší význam interkulturní komunikaci přisuzují země s multi-aktivním charakterem než země lineárně-aktivní.

Vymezení přínosu práce

Tato disertační práce představuje rozbor korelace interkulturní komunikace a kulturní politiky EU, tedy tématu, kterému není v české ani cizojazyčné odborné literatuře věnováno příliš prostoru. Obou fenoménů se dotýká řada odborných studií, ovšem vzájemná souvztažnost v nich často chybí. S ohledem na fakt, že v české i zahraniční odborné literatuře absentují důkladné studie pojednávající o zmíněném vztahu, tato práce může být důležitým východiskem pro další studie tématu.

Práce poskytuje základní, avšak komplexní rozbor kulturní politiky EU, včetně náhledu do její historie a prokazuje vazbu mezi eurounijní kulturní politikou a interkulturní komunikací. Již sama kulturní politika je tématem velmi často diskutovaným, ale jak již bylo uvedeno, velmi zřídka skutečně komplexně popsáným a zpracovaným (zejména v českém jazyce). Vzájemný vztah obou fenoménů je nedostatečně využíván nejen při koncipování kulturní politiky, ale také při praktickém fungování klíčových orgánů EU nebo při jednáních zástupců členských států EU. Pokud by si zejména oficiální představitelé Unie osvojili dovednosti interkulturní komunikace, jejich multilaterální jednání by mohla být efektivnější; dokázali by lépe vnímat své komunikační partnery.

Vzhledem k tomu, že práce poskytuje podrobný přehled komunikačních charakteristik jednotlivých členských zemí Unie, mohla by být důležitým podkladem pro zlepšení uvedených nedostatků. Například zapojení takových institucí, jakými jsou Richard Lewis Communication či The Hofstede Center, do vzdělávání představitelů a úředníků EU by mohlo být účinným nástrojem implementace interkulturní komunikace do eurounijních struktur. Nejen při výkonu jejich kompetencí, ale také v rámci formulování i naplňování kulturní politiky EU je podle mého názoru interkulturní komunikace podceňována a nedostatečně zohledňována.

Jak oficiální představitelé, tak také občané EU se přitom domnívají¹, že kultura představuje mimořádně důležité téma pro harmonické fungování Unie. Kultura je však v rámci kulturní politiky Evropské unie nejednoznačně definována a na rozdíl od jiných oblastí eurounijní politiky nekonceptně dlouhodobě formulována, chybí základní strategické dokumenty apod. Výsledky práce na tyto skutečnosti upozorňují. Pokud by byly zohledněny, Unie by mohla strategické a dlouhodobé koncepci vlastní kulturní politiky věnovat více pozornosti. Zásadní připomínkou v tomto směru je zejména absence bílé knihy, jakožto základního a strategického materiálu pro jakoukoliv politiku Unie. Vzhledem k tomu, že moje studie na nedostatky v tomto směru poukazuje, může být jedním z podkladů i pro tak stěžejní materiál. Práce zároveň prokázala nedostatečné pochopení interkulturní komunikace a jejích procesů v rámci eurounijních struktur. EU chápe tuto oblast spíše jako „setkávání kultur“ v rámci mezikulturního dialogu. Tento přístup je však hrubě zjednodušující a neefektivní. Domnívám se, že podobná setkání jsou jistě užitečná a inspirativní. V rámci vzájemného seznamování se s kulturními tradicemi, jež je často součástí podobných střetnutí, by bylo prospěšné prezentovat také interkulturní odlišnosti, včetně komunikačních (a dalších) stereotypů.

Kromě uvedené reflexe kulturní politiky a interkulturní komunikace je možné výsledky práce využít zejména s ohledem na reformulaci kulturní politiky a její lepší nastavení do budoucna, kde bude interkulturní komunikaci věnována mnohem větší pozornost. Vedle zásadního zlepšení porozumění při vzájemné komunikaci členských států může práce sekundárně přispět také ke snížení enormních nákladů na tlumočnické a překladatelské služby EU. Dosavadní náklady se mohou výrazně snížit nejen zvýšením jazykové kompetence představitelů a úředníků EU, ale také praktickým osvojením zásad a principů interkulturní komunikace, která může pro porozumění mezi členskými státy mnohdy přispět lépe než tlumočnický servis. Komunikační charakteristiky členů EU uvedené v příloze jednoznačně potvrzují, že ke vzájemnému nedorozumění rozhodně nemusí docházet pouze z neznalosti cizích

---

¹ Na základě výsledků EUROBAROMETR (2007) a dotazníkového šetření autora.

jazyků. Nepochopení častěji představují právě odlišné komunikační stereotypy a charakteristiky než neznalost cizích jazyků. Data a fakta, která jsem shromáždil, mohou také přispět k lepší praktické přípravě před mezinárodními či multikulturními jednáními v rámci EU, ať již se jedná o představitele členských států, zástupců diplomatických sborů nebo mezinárodního byznysu.

Zejména internetové, ale i další zdroje pojednávající o kulturní politice Evropské unie nejsou často dostupné v českém jazykovém prostředí. Podrobně jsem zmapoval značnou část všech relevantních zdrojů oficiálního i neoficiálního charakteru a přeložil. Díky tomu práce mimo jiné nabízí v českém jazyce zatím málo dostupné komplexní pojednání o kulturní politice, která je většinou nahlížena jen z vybraných úhlů některých vědeckých disciplín. Holistický a interdisciplinární pohled může být dalším z důležitých podkladů pro budoucí výzkumy obou fenoménů.

Významným přínosem mé práce je také překlad a syntéza komunikačních a dalších charakteristik všech členských států Unie provedená na základě dat Richard Lewis Communication, The Hofstede Center a mého dotazníkového šetření. Uvedená data obou institucí jsou navíc dostupná pouze v angličtině a v případě Richard Lewis Communication jen se souhlasem tohoto institutu.

Závěry práce také podtrhují důležitost interkulturní komunikace při dalším rozšiřování Evropské unie, a to zejména s ohledem na plánované přidružení balkánských států a Turecka. V tomto případě bude docházet nejen k věcným sporům mezi členskými státy, ale do hry vstoupí také další problémy, se kterými se zatím EU nemusela příliš potýkat. Odlišná historicko-kulturní tradice některých zemí usilujících o členství v EU se opírá také o jiný než křesťanský základ dominující současné Unii. Bez pochopení a hlavně implementace zásad interkulturní komunikace do politik a fungování Unie bude vzájemné pochopení a spolupráce odlišných kultur či států neefektivní a může docházet k jejímu silnému štěpení jako celku.

Výběr literatury a zdrojů použitých v práci

BOCHNER, S. *The Psychology of Culture Shock*. Routledge, 2001. ISBN: 0415162351.

BUDIL, I. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha, Triton, 1992. ISBN: 80-7254-321-0.

ČIHOVSKÝ, J. *Sociologický výzkum. Studijní text pro posluchače*. FTK UP Olomouc, 2006.

DEBACKERE, D. *Náklady na překlady a tlumočení EU zhruba 1 miliarda EUR*. In: thelanguageindustry.eu [online]. The Language Industry, 2007 [cit. 3.3.2011]. Dostupné z: <http://thelanguageindustry.eu/cs/vertalen/1078-vertaal-en-tolkwerk-kost-eu-ongeveer-1-miljard-euro>.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha, Karolinum 2000. ISBN 978-80-246-0139-7.

EU. *Konsolidované znění Smlouvy o fungování Evropské unie*. In: Euroskop.cz. [online]. Vláda České republiky, 2014. [cit. 5.4.2014]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/54/16344-konsolidovane_fungovani_eu.pdf.

EU. *Maastricht Treaty*. In: eur-lex.europa.eu. [online]. EUR-lex, 2010 [cit. 7.6.2012]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/dat/11992M/htm/11992M.html>.

EVROPSKÁ KOMISE. *Zpráva Komise o provádění evropského programu pro kulturu, SEK(2010)904*. In: PSP.cz. [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, 2010 [cit. 5.4.2011]. Dostupné z: [ww.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=63654](http://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=63654).

EVROPSKÝ PARLAMENT. *Usnesení Evropského parlamentu ze dne 10. září 2013 „Směrování k efektivnějšímu a hospodárnějšímu tlumočení v Evropském parlamentu“ (2011/2287(INI))*. In: europarl.europa.eu. [online]. Evropský parlament, 2013 [cit. 8.10.2013]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0347+0+DOC+XML+V0//CS>.

FURNHAM, A. and BOCHNER, S. *Culture shock: Psychological reactions to unfamiliar environments*. London: Methuen. 1986.

HOFSTEDE, G. *Dimensions*. In: geert-hofstede.com. [online]. The Hofstede Centre, 2012 [cit. 13.10.2012]. Dostupné z: <http://geert-hofstede.com/dimensions.html>.

HOUSE, R. J. and JAVIDAN, M. *Culture, Leadership, and Organizations: The GLOBE Study of 62 Societies*. NY: SAGE Publications, 2004. ISBN 0761924019.

JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003. ISBN: 978-80-7367-287-4.

KASPER, G. *Cross-cultural pragmatics: requests and apologies*. Ablex Pub. Corp., 1989. ISBN: 0893915130.

KONFERENCE ZÁSTUPCŮ VLÁD ČLENSKÝCH STÁTŮ. *Lisabonská smlouva pozměňující smlouvu o Evropské unii a smlouvu o založení Evropské unie*. In: Euroskop.cz. [online]. Vláda České republiky, 2014. [cit. 8.4.2014]. Dostupné z: http://www.euroskop.cz/gallery/2/738-lisabonska_smlouva.pdf

KLUCKHOLN, C. and STRODTBECK, F. *Variations in value orientations*. Evanston. IL: Row, Peterson, 1961.

KOLMAN, L. *Komunikace mezi kulturami: psychologie interkulturních rozdílů*. Praha: ČZU, 2001. ISBN 8021307358.

LEWIS, R. *Richard Lewis Communication*. In: crossculture.com. [online]. Richard Lewis Communication, 2011 [cit. 6.4.2011]. Dostupné z: <http://www.crossculture.com>.

MURPHY, F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. ISBN: 978-80-86429-25-0.

PRŮCHA, J. *Interkulturní komunikace*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3069-1.

ROGERS, M., HART, W., MIKE, Y. *Edward T. Hall and The History of Intercultural Communication: The United States and Japan*. Keio Communication Review No. 24, 2002.

SIETAR. *What is Sietar*. In: sietareu.org. [online]. Sietar, 2011, [cit. 6.4.2011]. Dostupné z: <http://www.sietareu.org/>.

SOUKUP, V. *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál, 2000. ISBN 8071783285.

STUBB, A. *Parlament k výdajům na tlumočení v evropských orgánech a institucích*. In: europarl.europa.eu. [online]. Evropský parlament, 2006 [cit. 3.3.2011]. Dostupné z: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20060901IPR10242+0+DOC+XML+V0//CS>.

SVĚTLÍK, J. *Marketing pro evropský trh*. Praha: Grada Publishing, 2003. ISBN 8024704226.

VYBÍRAL, Z. *Psychologie lidské komunikace*. Praha: Portál, 2000. ISBN: 8071782912.